

Ρωσία και Ουκρανία

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου

Του Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου

Διάβασα μέ ενδιαφέρον τό βιβλίο τῆς Anne Applebaum μέ τίτλο «Ὁ κόκκινος λιμός», δηλαδή «κόκκινη πείνα» καί ὑπότιτλο «ὁ πόλεμος τοῦ Στάλιν ἐναντίον τῆς Οὐκρανίας» (ἐκδ. Ἀλεξάνδρεια, Ὀκτώβριος 2019), σέ μετάφραση τοῦ Μενέλαου Ἀστερίου, καί εἶδα ἄγνωστα σέ μένα, ἀλλά καί σέ πολλούς ἄλλους στοιχεῖα γιά τήν σχέση καί διαφορά μεταξύ Ρωσίας καί Οὐκρανίας καί ὅσα φρικιαστικά γεγονότα ἔγιναν τά ἔτη 1931-1933, μέ τήν λιμοκτονία τοῦ Οὐκρανικοῦ λαοῦ.

Ἡ συγγραφεύς τοῦ βιβλίου Anne Applebaum ζῇ στήν Πολωνία καί εἶναι καθηγήτρια στό London School of Economics καί ἔχει γράψει καί ἄλλα βιβλία, μεταξύ τῶν ὁποίων, «Τό σιδηροῦν παραπέτασμα» καί τό «Γκουλάγκ», πού βραβεύθηκαν.

Στό κείμενό μου αὐτό θά σημειώσω τέσσερα συγκεκριμένα σημεία ἀπό τό ενδιαφέρον αὐτό βιβλίο.

Τό πρῶτον σημεῖο εἶναι, ποιά εἶναι ἡ ἐθνική καί πολιτιστική ταυτότητα τῆς Οὐκρανίας καί πῶς ἐπιχειρήθηκε ἐκρωσισμός της. Τό δεύτερον σημεῖο εἶναι οἱ οὐκρανικές ἐπαναστάσεις πού ἔγιναν γιά τήν διάσωση τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας τῆς Οὐκρανίας. Τό τρίτον σημεῖο εἶναι πῶς οἱ Ρῶσοι κατέστειλαν καί κατέστρεψαν

αυτό τό ουκρανικό έθνικό κίνημα, καί κυρίως τά γεγονότα τών έτών 1931-1933 πού αναφέρονται στην γενοκτονία του Ουκρανικού λαού από τους Ρώσους μέ την λιμοκτονία. Καί αυτά θά παρουσιασθούν περιληπτικά. Στο τέλος θά καταγραφούν καί μερικές διαπιστώσεις.

1. Ο έκρωσισμός τής ουκρανικής έθνικής ταυτότητας

Ήδη από την είσαγωγή του βιβλίου γίνεται λόγος για την ιδιαίτερη έθνική καί πολιτιστική ταυτότητα τής Ουκρανίας.

«Στό τέλος του μεσαίωνα υπήρχε διακριτή ουκρανική γλώσσα σλαβικής προέλευσης, ή όποία συγγένευε τόσο μέ την πολωνική όσο καί μέ την ρωσική γλώσσα, αλλά καί διέφερε από αυτές, ακριβώς όπως ή ιταλική γλώσσα συγγενεύει μέ την ισπανική καί την γαλλική γλώσσα, αλλά καί διαφέρει από αυτές». Οί Ουκρανοί έχουν δικά τους ήθη καί έθιμα, παραδόσεις, δικούς τους ήρωες καί θρύλους.

Ή Ουκρανία ανήκε στην Ρωσική Αυτοκρατορία από τον 18ο έως τον 20ό αιώνα, ενώ προηγουμένως τά έδάφη της ανήκαν στην Πολωνία, μάλιστα την Πολωνολιθουανική Ένωση. «Ακόμη νωρίτερα τά ουκρανικά έδάφη ήταν πυρήνας του “βασιλείου των Ρώσ”». Γράφεται ότι «ή Ουκρανία ήταν ένα έξιδανικευμένο, έναλλακτικό έθνος, πιο πρωτόγονο καί ταυτοχρόνως πιο άυθεντικό, πιο συναισθηματικό, πιο ποιητικό από ό,τι ή Ρωσία». Όμως, κατά περιόδους τόσο οί Πολωνοί όσο καί οί Ρώσοι έπιδίωκαν «νά ύπονομεύσουν ή νά άρνηθούν την ύπαρξη ουκρανικού έθνους».

Ή Τσαρική Αυτοκρατορία έπιδίωκε νά έκρωσίση την Ουκρανία. Ο Τσάρος Άλέξανδρος Α΄ στην πρώτη μεγάλη εκπαιδευτική μεταρύθμιση πού έγινε στην Ρωσική Αυτοκρατορία, άπέτρεψε νά χρησιμοποιοεΐται στά Σχολεία ή ουκρανική γλώσσα μέ τό έπιχείρημα ότι δέν είναι γλώσσα, αλλά διάλεκτος. Αυτό, βεβαίως, θά τό συνεχίσουν άργότερα καί οί Μπολσεβίκοι πράγμα πού περιόριζε «τήν έπιρροή του έθνικού κινήματος καί όδήγησε στον “άναλφαβητισμό”, αλλά, βέβαια, καί στον “έκρωσισμό”».

«Μέχρι την Έπανάσταση του 1917 ή εργασία στή δημόσια διοίκηση, τά έλεύθερα έπαγγέλματα καί την έπιχειρηματική δραστηριότητα άπαιτούσαν παιδεία στή ρωσική γλώσσα καί όχι στην ουκρανική. Στην πράξη αυτό σήμαινε ότι οί Ουκρανοί πού ήταν πολιτικά, οικονομικά ή πνευματικά φιλόδοξοι έπρεπε νά γνωρίζουν τή ρωσική γλώσσα».

Τό ρωσικό Κράτος έμπόδιζε κάθε αναβίωση του ουκρανικού έθνικού κινήματος, απέκλειε τίς ουκρανικές όργανώσεις από την κοινωνία των πολιτών καί από τους

κρατικούς θεσμούς. Μάλιστα, ο Τσάρος Άλέξανδρος Β΄ τό έτος 1876 «έξέδωσε διάταγμα πού έθετε έκτός νόμου ούκρανικά βιβλία καί περιοδικά καί απαγόρευε τή χρήση τής ούκρανικής γλώσσας στά θέατρα, άκόμη καί στή μουσική λιμπρέτα», κείμενα όπερας.

Ό ίδιος Τσάρος απαγόρευσε τίς νέες έθελοντικές όργανώσεις μέ ούκρανική ταυτότητα, ένώ αντίθετα έπιχορηγοΐσε φιλωρωσικές έφημερίδες καί όργανώσεις. Αύτός ό έκρωσισμός τών Ούκρανών έπεξετεινόταν καί στήν έκβιομηχάνιση, άφοΐ οί Ρώσοι ένίσχυαν τήν κατασκευή έργοστασίων στίς ούκρανικές πόλεις, άπό άλλα μέρη τής Ρωσικής Αύτοκρατορίας. Έτσι, «τό 1917 μόλις τό ένα πέμπτο τών κατοίκων τοΐ Κιέβου μιλοΐσε ούκρανικά».

Μέ όλους αύτούς τούς τρόπους ή Τσαρική Ρωσία, πρίν επικρατήσει ό κομμουνισμός στήν Ρωσία, προσπαθοΐσε νά άποδομήση τήν ούκρανική έθνική παράδοση καί ταυτότητα, έπιχειροΐσε τόν έκρωσισμό τοΐ ούκρανικοΐ λαοΐ. Φυσικά αύτό δέν γινόταν σέ ένα κλίμα άπάθειας τών Ούκρανών, γι' αύτό «συχνά ξεσποΐσαν άντιπαραθέσεις ανάμεσα σέ Ρώσους καί Ούκρανούς έργάτες (στά έργοστάσια στά όποΐα μιλοΐνταν ή ρωσική γλώσσα), οί όποΐες μερικές φορές έπαιρναν “τή μορφή τών πιό άγριων μαχαιρωμάτων” καί μαζικών βίαιων συγκρούσεων».

2. Οί ούκρανικές έπαναστάσεις γιά τήν συγκρότηση Κράτους

Όταν κατέρρευσε ή Ρωσική Αύτοκρατορία τό 1917 καί ή Αύστροουγγρική Αύτοκρατορία τό 1918, τότε πολλοί Ούκρανοί σκέφθηκαν νά έγκαθιδρύσουν ένα άνεξάρτητο Ούκρανικό Κράτος. Έγιναν διάφορες αίματηρές συγκρούσεις μέ τούς Πολωνούς καί τούς Ρώσους καί τελικά οί πολιτικοί πού συγκεντρώθηκαν τό 1919 στίς Βερσαλίες καί χάραξαν τά σύνορα τών νέων Κρατΐν, δηλαδή τής Πολωνίας, τής Αύστρίας, τής Τσεχοσλοβακίας καί τής Γιουγκοσλαβίας, δέν συμπεριέλαβαν καί τήν Ούκρανία.

Πάντως, τήν 1η Άπριλίου τοΐ έτους 1917 τό ούκρανικό έθνικό κίνημα έκανε μεγάλη διαδήλωση μέ συνθήματα, όπως «έλεύθερη Ούκρανία σέ μιά έλεύθερη Ρωσία», δηλαδή ζητοΐσαν άυτόνομία. Οί διαδηλωτές, παιδιά, στρατιΐτες, έργάτες, μπάντες μουσικές, καί άξιωματοΐχοι κρατοΐσαν μπλέ καί κίτρινες σημαΐες γιά τήν Ούκρανία καί κόκκινες σημαΐες γιά τόν σοσιαλισμό, καί συγχρόνως κρατοΐσαν πανΐ μέ άυτόνομιστικά συνθήματα, όπως τό πιό πάνω. Πίστευαν ότι μέ τήν πτώση τοΐ Τσαρισμοΐ οί Μπολσεβίκοι θά βοηθοΐσαν τήν συγκρότηση τοΐ ούκρανικοΐ Κράτους.

Τότε συγκροτήθηκε τό «Κεντρικό Συμβούλιο» πού διεκδικοΐσε νά κυβερνήση τήν έλεύθερη Ούκρανία. Ίδρύθηκε ή Άκαδημία Καλΐν Τεχνΐν, πού σχεδίασε ένα ούκρανικό οικόσημο, χαρτονομίσματα καί γραμματόσημα. Συγκροτήθηκε ή

οὐκρανική Κυβέρνηση. Ἐγιναν διάφορες Οἰκουμενικές Διακηρύξεις πού κήρυσσαν τήν «αὐτονομία» τῆς Οὐκρανίας καί τελικά κήρυξαν «τήν ἀνεξαρτησία τῆς Ἐθνικῆς Δημοκρατίας τῆς Οὐκρανίας» καί καλοῦσαν τόν λαό γιά ἐκλογές γιά συντακτική συνέλευση.

Τήν περίοδο αὐτή «ἡ οὐκρανική γλώσσα ἔγινε καί πάλι συνώνυμο τῆς οἰκονομικῆς καί πολιτικῆς ἀπελευθέρωσης» καί ἡ «δημόσια χρήση τῆς μητρικῆς γλώσσας ἔγινε ἐπίσης πηγή περηφάνιας». Τυπώθηκαν βιβλία ἀφιερωμένα στήν οὐκρανική γλώσσα.

Ἐπίσης, ἡ νέα Οὐκρανική Κυβέρνηση εἶχε μερικές διπλωματικές ἐπιτυχίες, ὅπως τό ὅτι «μετά τήν ἀνακήρυξη τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Οὐκρανίας, στίς 26 Ἰανουαρίου 1918», ὁ Ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῆς Δημοκρατίας τῆς Οὐκρανίας «ἐξασφάλισε τήν de facto ἀναγνώριση τοῦ Κράτους του ἀπό ὅλες τίς κύριες Εὐρωπαϊκές δυνάμεις», μεταξύ τῶν ὁποίων ἦταν ἡ Γαλλία, ἡ Μεγάλη Βρετανία, ἡ Αὐстроουγγαρία, ἡ Γερμανία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Τουρκία, ἀκόμα καί ἡ Σοβιετική Ρωσία. Ἐπίσης, οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες ἔστειλαν διπλωμάτη γιά νά ἀνοίξη Προξενεῖο στό Κίεβο.

Ὅμως, ὁ Κόκκινος Στρατός σχεδίαζε νά καταλάβῃ τήν Οὐκρανία. Ἔτσι, «ὁ Λένιν ἐνέκρινε τήν πρώτη σοβιετική ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Οὐκρανίας τόν Ἰανουάριο τοῦ 1918 καί τόν Φεβρουάριο συγκρότησε στό Κίεβο ἕνα βραχύβιο ἀντιουκρανικό καθεστώς». Οἱ Μπολσεβίκοι ἀπεχθάνονταν τήν ἰδέα τῆς οὐκρανικῆς ἀνεξαρτησίας, διότι τήν θεωροῦσαν ὡς «νοτιοδυτική Ρωσία», ὅπως διδάχθηκαν κατὰ τήν Ρωσική Τσαρική Αὐτοκρατορία.

Ὁ Στάλιν τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1917, ὡς Λαϊκός Ἐπίτροπος ὑπεύθυνος γιά τίς Ἐθνότητες στήν πρώτη μπολσεβίκικη Κυβέρνηση, εἶχε γιά τήν Οὐκρανία δύο ἄμεσες προτεραιότητες. «Ἡ πρώτη ἦταν νά ὑπονομεύσῃ τό Ἐθνικό Κίνημα, πού ἦταν σαφῶς ὁ σημαντικότερος ἀντίπαλος τῶν μπολσεβίκων στήν Οὐκρανία. Ἡ δεύτερη ἦταν νά ἀποκτήσῃ τόν ἔλεγχο τῶν σιτηρῶν τῆς Οὐκρανίας».

Τό σχέδιο ἦταν νά ἀποσταθεροποιηθῇ ἡ Οὐκρανική Κυβέρνηση, πράγμα πού ἔγινε μέ τό πραξικόπημα, καί ὅταν αὐτό ἀπέτυχε δημιουργήθησαν μιά «Ἐναλλακτική» Κεντρική Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή τῆς Οὐκρανίας καί ὕστερα μιά «σοβιετική κυβέρνηση» στό Χάρκοβο, μιά ρωσόφωνη πόλη. Ἀπό τήν πόλη αὐτή ὁ Κόκκινος Στρατός πέρασε στόν Νότο καί μαζί μέ τήν κατάληψή του ἐκτελοῦσαν τούς ὑπόπτους ἐθνικιστές. Ἔτσι, οἱ ἄνδρες τοῦ στρατηγοῦ Μιχαήλ Μουραβιόφ «πυροβολοῦσαν ὅποιον ἄκουαν νά μιᾷ οὐκρανικά δημοσίως καί κατέστρεψαν τά σημάδια τῆς οὐκρανικῆς ἐξουσίας, ὅπως τίς οὐκρανικές πινακίδες στούς δρόμους, οἱ ὁποῖες εἶχαν ἀντικαταστήσει τίς ρωσικές μόλις μερικές ἐβδομάδες νωρίτερα». Ἐγινε καί ἄλλη ἐξέγερση τῶν Οὐκρανῶν τό ἔτος 1919 καί ἀκολούθησαν σφαγές ἐκατέρωθεν.

Ἐπομένως, οἱ Οὐκρανοί ὅλα αὐτά τά χρόνια ἤθελαν νά διατηρήσουν τήν οὐκρανική ἐθνική ταυτότητά τους, ἐνῶ πρῶτα ἡ Τσαρική Αὐτοκρατορία καί ἀργότερα οἱ Μπολσεβίκοι προσπαθοῦσαν νά ἐξαφανίσουν τήν ἐθνική ταυτότητα τῶν Οὐκρανῶν καί νά τούς ἐκρωσίουν.

Ὅταν οἱ Μπολσεβίκοι γιά δεύτερη φορά ἔφθασαν στό Κίεβο ἀκολούθησαν τήν τακτική τῶν Τσάρων. «Ἀπαγόρευσαν τίς οὐκρανικές ἐφημερίδες, σταμάτησαν τήν χρησιμοποίηση τῆς οὐκρανικῆς γλώσσας στά σχολεῖα καί ἔκλεισαν τά οὐκρανικά θέατρα». Προχώρησαν σέ συλλήψεις Οὐκρανῶν διανοουμένων, οἱ ὁποῖοι κατηγοροῦνταν ὅτι ἦταν ὑπέρ τῆς “ἀπόσχισης” τῆς Οὐκρανίας».

3. Τά γεγονότα τῶν ἐτῶν 1931-1933

Ὁ κύριος ὄγκος τοῦ βιβλίου περιστρέφεται στήν περιγραφή τῶν γεγονότων πού συνέβησαν τήν περίοδο 1931-1933. Ἡ κολλεκτιβοποίηση καί ἡ συγκέντρωση τῶν σιτηρῶν ἐπέφερε μεγάλη πείνα στόν λαό. Δέν εἶναι εὐκολο νά καταγραφοῦν ἐδῶ ὅσα περιγράφονται στό συγκλονιστικό αὐτό βιβλίο.

Συγκεκριμένα τό βιβλίο «ὁ κόκκινος λιμός» ἀναφέρεται στήν πολιτική τοῦ Στάλιν, ὁ ὁποῖος «ἐγκαινίασε τήν κολλεκτιβοποίηση τῆς γεωργίας», πού θεωρεῖται μιά «δεύτερη ρωσική ἐπανάσταση», ἡ ὁποία ἐξανάγκασε «ἐκατομμύρια ἀγρότες νά ἀποποιηθοῦν τήν γῆ τους καί ἐνταχθοῦν σέ κολχόζ».

Τήν περίοδο μεταξύ τῶν ἐτῶν 1931-33 στήν Σοβιετική Ἑνωση πέθαναν ἀπό πείνα (λιμό) πέντε ἐκατομμύρια ἄνθρωποι, ἀπό τά ὁποῖα πάνω ἀπό τρία ἐκατομμύρια ἦταν Οὐκρανοί. Ἔτσι ἐξηγεῖται ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου «ὁ κόκκινος λιμός».

Σέ πολλά κεφάλαια περιγράφονται ὅλα τά συνταρακτικά γεγονότα πού προῆλθαν ἀπό τίς ἐνέργειες τοῦ Στάλιν, τά ὁποῖα ἡ συγγραφεύς βρῆκε σέ ἀρχεῖα καί τά

παρουσιάζει αναλυτικά. Όπως σημειώνεται στον Πρόλογο «τό κεντρικό θέμα του βιβλίου είναι πió συγκεκριμένο: Τί συνέβη πραγματικά στην Ούκρανία από τό 1917 έως τό 1934; Ίδίως τί συνέβη τό φθινόπωρο, τόν χειμώνα καί τήν άνοιξη του 1932-1933; Ποιά άλυσίδα γεγονότων καί ποιá νοοτροπία όδήγησαν στον λιμό; Ποιός ήταν υπεύθυνος; Πώς αυτό τό τρομερόν συμβάν έντάσσεται στην εύρύτερη ιστορία της Ούκρανίας καί του ούκρανικού έθνικού κινήματος;».

Τό κεφάλαιο «Λιμοκτονία: άνοιξη καί καλοκαίρι, 1933» καταγράφει μέ συγκλονιστικό τρόπο τίς συνέπειες της πείνας στον Ούκρανικό λαό, πού ήταν οι άσθένειες, οι θάνατοι, τά έγκλήματα, οι διαταραχές στον ψυχισμό τών ανθρώπων, ή γενική άδιαφορία, τά πτώματα πού βρίσκονταν στους δρόμους, οι κανιβαλισμοί.

Πρέπει κανείς νά έχη μεγάλη ψυχική δύναμη για νά διαβάση αυτό τό κεφάλαιο. Είναι φρικιαστικά όσα συνέβησαν καί περιγράφονται ρεαλιστικά.

Ό Πολωνοεβραΐος δικηγόρος Ραφαήλ Λέμκιν, ό όποϊος έπινόησε τόν όρο «γενοκτονία», θεωρούσε τήν Ούκρανία αυτής της περιόδου ως κλασσικό παράδειγμα “γενοκτονίας”. Προσπάθησαν νά άφανίσουν έναν όλόκληρο λαό.

Τά κεφάλαια του βιβλίου πού αναφέρονται στό θέμα του λιμοϋ-πείνας είναι τά έξής:

«Λιμός καί έκεχειρία: ή δεκαετία του '20». «Ή διπλή κρίση, 1927-1929». «Κολεκτιβοποίηση: έπανάσταση στην ύπεθρο, 1930». «Έξέγερση, 1930». «Ή κολεκτιβοποίηση άποτυγχάνει, 1931-1932». «Άποφάσεις για τόν λιμό, 1932: έπιτάξεις, μαϋρες λίστες καί σύνορα». «Άποφάσεις για τόν λιμό, 1932: τό τέλος της ούκρανοποίησης». «Άποφάσεις για τόν λιμό, 1932: οι έρευνες καί οι έρευνητές». «Λιμοκτονία»: άνοιξη καί καλοκαίρι, 1933». «Τά επακόλουθα του λιμοϋ». «Ή συγκάλυψη». «Τό χολοντομόρ στην ιστορία καί τή μνήμη».

Σέ άλλο Κεφάλαιο μέ τίτλο «Έπιβίωση: άνοιξη καί κολοκαίρι, 1933» περιγράφεται ή προσπάθεια τών Ούκρανών νά έπιβιώσουν.

Συγκλονιστικό είναι καί τό Κεφάλαιο «Τά επακόλουθα του λιμοϋ».

Δέν είναι δυνατόν νά καταγραφοϋν έδω άκόμη καί μερικά συγκλονιστικά περιστατικά, από τό βιβλίο αυτό.

4. Διαπιστώσεις

Βέβαια, σκοπός του σύντομου αυτού κειμένου μου δέν είναι νά παρουσιάση τά σχετικά μέ τόν λιμό-πείνα αὐτῆς τῆς περιόδου στήν Οὐκρανία, πού προκάλεσε ἡ πολιτική τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσης, ἀλλά νά δείξη πῶς ταπεινώθηκε ἕνας λαός πού ἤθελε τήν ἐθνική του ταυτότητα καί ἀνεξαρτησία.

Ἡ συγγραφεύς γράφει: «Ὅμως τό 1991 ὑλοποιήθηκαν οἱ χειρότεροι φόβοι τοῦ Στάλιν. Ἡ Οὐκρανία κήρυξε τήν ἀνεξαρτησία της. Ἡ Σοβιετική Ἑνωση ἔπαψε νά ὑπάρχει, ἐν μέρει ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀπόφασης τῆς Οὐκρανίας νά ἀποσχισθεῖ. Γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία δημιουργήθηκε μιά κυρίαρχη Οὐκρανία, μαζί μέ μιά νέα γενιά Οὐκρανῶν ἱστορικῶν, ἀρχαιοθετῶν, δημοσιογράφων καί ἐκδοτῶν» οἱ ὁποῖοι ἔφεραν στό φῶς ὅλη αὐτή τήν ἱστορία τῆς λιμοκτονίας τοῦ οὐκρανικοῦ λαοῦ τά ἔτη 1932-1933.

Στόν Ἐπίλογο τοῦ βιβλίου καταγράφονται μερικές διαπιστώσεις τῆς συγγραφέως. Θά παρατεθοῦν μερικές ἀπό αὐτές.

«Ἡ μελέτη τοῦ λιμοῦ βοηθᾷ νά ἐξηγήσουμε τήν σημερινή Οὐκρανία, ἀλλά προσφέρει ἐπίσης ἕναν ἐρμηνευτικό ὁδηγό γιά πλευρές τῆς συμπεριφορᾶς τῆς σημερινῆς Ρωσίας, πολλές ἀπό τίς ὁποῖες ἀποτελοῦν μέρος παλαιότερων προτύπων. Ἀπό τήν ἐποχή τῆς ἐπανάστασης οἱ μπολσεβίκοι ἤξεραν ὅτι ἦταν μειοψηφία στήν Οὐκρανία. Γιά νά καθυποτάξουν τήν πλειοψηφία, δέν χρησιμοποίησαν μόνο ἀκραία βία ἀλλά καί κακόβουλες καί ἐπιθετικές μορφές προπαγάνδας. Πρίν ἀπό τόν λιμό εἶχε προηγηθεῖ μιά δεκαετία “φρασεολογίας μίσους”, μέ βάση τήν ὁποία μερικοί χαρακτηρίζονταν “νομιμόφρονες” Σοβιετικοί πολίτες καί κάποιοι ἄλλοι κουλάκοι “ἐχθροί”, προνομιούχα τάξη ἡ ὁποία θά ἔπρεπε νά ἀφανιστεῖ γιά νά ἀνοίξει ὁ δρόμος γιά τήν ἐπανάσταση τοῦ λαοῦ. Αὐτή ἡ ἰδεολογική φρασεολογία δικαιολογοῦσε τή συμπεριφορά τῶν ἀνδρῶν καί τῶν γυναικῶν πού διευκόλυναν τόν λιμό, τῶν ἀνθρώπων πού ἔπαιρναν τά τρόφιμα ἀπό λιμοκτονοῦσες οἰκογένειες, τῶν ἀστυνομικῶν πού συνελάμβαναν καί σκότωναν συμπολίτες τους. Παρεῖχε ἐπίσης σέ ὅλους αὐτούς ἠθική καί πολιτική αἰτιολόγηση τῶν πράξεών τους. Ἐλάχιστοι ἀπό ἐκείνους πού ὀργάνωσαν τόν λιμό ἔνιωθαν ἔνοχοι γιά τίς πράξεις τους. Ἦταν πεισμένοι ὅτι οἱ θνήσκοντες ἀγρότες ἦταν “ἐχθροί τοῦ λαοῦ”, ἐπικίνδunami ἐγκληματίες πού ἔπρεπε νά ἐξαλειφθοῦν στό ὄνομα τῆς προόδου».

Σέ ἄλλο σημεῖο γράφεται:

«Ὁ ἐκρωσισμός πού ἀκολούθησε τόν λιμό ἄφησε ἐπίσης τά σημάδια του. Ἐπειδή ἡ ΕΣΣΔ κατέστρεψε συστηματικά τήν οὐκρανική κουλτούρα καί μνήμη, πολλοί Ρῶσοι

δέν αντιμετωπίζουν την Ουκρανία ως ξεχωριστό έθνος μέ τή δική του ξεχωριστή ιστορία. Πολλοί Εύρωπαϊοι μόλις πού γνωρίζουν άμυδρά τήν ύπαρξη τής Ουκρανίας. Τά αίσθήματα πίστης καί άφοσίωσης τών ιδίων τών Ουκρανών είναι μικτά καί συγκεχυμένα».

Καί τό βιβλίο τελειώνει μέ τήν έξής διαπίστωση:

«Η ιστορία περικλείει έλπίδες καί τραγωδίες. Τελικά ή Ουκρανία δέν καταστράφηκε. Η ουκρανική γλώσσα δέν έξαφανίστηκε. Δέν έξαφανίστηκε ούτε ή έπιθυμία για άνεξαρτησία ούτε ή έπιθυμία για δημοκρατία ή για μία πιό δίκαιη κοινωνία ή για ένα ουκρανικό κράτος πού νά εκπροσωπεϊ πραγματικά τούς Ουκρανούς. Όταν αυτό έγινε έφικτό, οί Ουκρανοί έξέφρασαν τίς έπιθυμίες τους. Όταν τούς έπιτράπηκε νά τό κάνουν τό 1991, ψήφισαν στήν συντριπτική πλειοψηφία τους ύπέρ τής άνεξαρτησίας. Όπως διακηρύσσει ό έθνικός ύμνος, ή Ουκρανία δέν πέθανε.

Τελικά ό Στάλιν απέτυχε. Τή δεκαετία τοϋ '30 έξοντώθηκε μία γενιά Ουκρανών διανοουμένων καί πολιτικών, αλλά ή κληρονομιά τους έπιβίωσε. Τή δεκαετία τοϋ '60 άναζωογονήθηκαν οί έθνικές βλέψεις, συνδεδεμένες, όπως στό παρελθόν, μέ τίς βλέψεις για έλευθερία. Αύτές οί βλέψεις διατηρήθηκαν, αν καί χωρίς νά εκφράζονται λόγω τής καταπίεσης, τίς δεκαετίες τοϋ '70 καί τοϋ '80 καί εκφράστηκαν άνοιχτά τή δεκαετία τοϋ '90. Μία νέα γενιά Ουκρανών διανοουμένων καί άκτιβιστών επανεμφανίστηκε τήν δεκαετία τοϋ 2000.

Η ιστορία τοϋ λιμοϋ είναι τραγωδία χωρίς εύτυχές τέλος. Όμως ή ιστορία τής Ουκρανίας δέν είναι τραγωδία. Έκατομμύρια άνθρωποι έξοντώθηκαν, αλλά τό ουκρανικό έθνος διατηρείται. Η μνήμη κατεστάλη, όμως τώρα οί Ουκρανοί συζητοϋν καί άντιπαρατίθενται για τό παρελθόν τους. Τά άποτελέσματα άπογραφών τοϋ πληθυσμοϋ καταστράφηκαν, αλλά τώρα τά αρχεία είναι προσβάσιμα.

Ό λιμός καί τά έπακόλουθά του άφησαν τρομερά σημάδια. Όμως, μολονότι οί πληγές παραμένουν, έκατομμύρια Ουκρανοί προσπαθοϋν για πρώτη φορά μετά τό 1933 νά τίς έπουλώσουν. Ός έθνος οί Ουκρανοί γνωρίζουν τί συνέβη τόν 20ό αιώνα, καί αύτή ή γνώση μπορεί νά τούς βοηθήσει νά διαμορφώσουν τό μέλλον τους».

Διαβάζοντας κανείς αυτό τό συγκλονιστικό βιβλίο καταλαβαίνει πολύ καλά καί τήν εκκλησιαστική πολιτική τοϋ θέματος. Καταλαβαίνει γιατί οί Ουκρανοί μαζί μέ τήν ανακήρυξη τής άνεξαρτησίας τους από τήν Ρωσία τό 1917, άνεκήρυξαν συγχρόνως καί τήν αύτοκεφαλία τής Έκκλησίας, τήν άποδέσμευσή της από τήν

Ἐκκλησία τῆς Μόσχας, καί αὐτό ἐπαναλήφθηκε καί ἀργότερα τό 1923-1925 καί τό 1942, καί τό ζητοῦσαν ἀπό τό 1991.

Ἔτσι, ἀντιλαμβάνεται κανεῖς γιατί σέ κάθε ἀνακήρυξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοκεφαλίας στήν Οὐκρανία ἀκολουθοῦσαν ἀντιδράσεις ἀπό τήν Ἐκκλησία τῆς Μόσχας. Ἀκόμη ἐξηγεῖται γιατί μερικοί Οὐκρανοί διέκοψαν κάθε ἐξάρτηση ἀπό τήν Ἐκκλησία τῆς Μόσχας καί προχώρησαν σέ αὐτοχειροτονίες. Καθώς, ἐπίσης, ἔτσι καταλαβαίνει κανεῖς ὅτι ἡ πολιτική τῆς Μόσχας ὁδήγησε μιά ὁμάδα Χριστιανῶν νά ζητήσουν προστασία ἀπό τόν Πάπα καί σχηματίσθηκε ἡ Οὐνία στήν Οὐκρανία. Ὅπως, ἐπίσης, ἀντιλαμβάνεται πῶς μποροῦν νά ἐρμηνευθοῦν οἱ ποικιλότροπες διεισδύσεις τῶν Ρώσων σέ ἄλλα Πατριαρχεῖα καί Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, πολύ περισσότερο σέ τί ἀποβλέπει ἡ ὑπονόμευση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἔτσι ἐξηγεῖται ὅτι στίς 27-1-2015 μέ Διάταγμα τοῦ Οὐκρανικοῦ Κοινοβουλίου ἡ Ρωσία θεωρήθηκε ὡς «Ἐπιθετικό Κράτος». Γι' αὐτό πολλοί Οὐκρανοί θεωροῦν ὅτι ἐκεῖνοι πού μνημονεύουν τόν Πατριάρχη Μόσχας ἐκλαμβάνονται ὡς «Ἐκκλησία τοῦ Ἐπιθετικοῦ Κράτους» ἢ ἀκόμη ὡς «Ἐκκλησία τοῦ κατακτητῆ» ἢ ὡς «ξένος» ἐκκλησιαστικός ὀργανισμός (Καθηγητής Κυριάκος Κυριαζόπουλος).

Δυστυχῶς ἀλλά συνήθως τά ἐκκλησιαστικά προβλήματα συνδέονται στενά μέ τίς πολιτικές ἐξελίξεις, εἴτε προηγοῦνται εἴτε ἔπονται, καί δέν μποροῦν νά ἐρμηνευθοῦν ἀνεξάρτητα ἀπό αὐτές.

Πάντως, διαβάζοντας κανεῖς αὐτό τό βιβλίο βλέπει στήν Οὐκρανία ἕναν λαό πού ἀναζητοῦσε ἀπό τήν Τσαρική ἀκόμη Αὐτοκρατορία μέχρι τό 1990 νά διαφυλάξη τήν ἐθνική του ταυτότητα καί νά ἐπιτύχη τήν ἀνεξαρτησία του. Καί οἱ προσπάθειες αὐτές καταπνίγονταν στό αἶμα. Πρόκειται, λοιπόν, γιά ἕναν λαό πού ζητοῦσε καί ζητᾷ τήν ἐθνική, πολιτική καί ἐκκλησιαστική ἀνεξαρτησία του. Μακάρι νά τό καταλάβουν αὐτό μερικοί κοντόφθαλμοι ἐκκλησιαστικοί καί μή παράγοντες.